

dipam

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

ANALİZ

Dr. Tolga SAKMAN

TÜRKİYE VE İNGİLTERE ÇOK BOYUTLU YENİ GÜVENLİK İLİŞKİSİ

OCAK 2024 Sayı: 18

TÜRKİYE VE İNGİLTERE ÇOK BOYUTLU YENİ GÜVENLİK İLİŞKİSİ

Tehditler ve çatışma Avrupa'ya uzun zamandır olmadığı kadar yakın. Rusya-Ukrayna Savaşı ile Avrupa'nın sınırına dayanan çatışmalar, Suvaiki Koridoru'ndaki gelişmeler ve Balkanlardaki gerilimle birlikte her an Avrupa sınırlarından içeriye girebilecek potansiyelde. Tehditler yalnızca sınırlarda değil. Avrupa'nın lokomotif devletlerinin çıkarlarının olduğu uzak topraklardaki Avrupa menfaat operasyonları ve varlıkları da büyük tehditlere karşı karşıya. Afrika ve Güneydoğu Asya'da güvenlik, ticaret ve nüfuz alanlarını korumak için Fransa başta olmak üzere Avrupa devletleri ve genel olarak AB politika ve uygulamaları bu tehditlerde öncelikli temas alanı haline geliyor. Askeri veya politik meydan okumalar neticesinde Avrupalı devletlerin bölge nüfuzunu kaybetme olasılığı artıyor. 2024 bu konularda daha aşağıda kalmayacak. Avrupa'nın topraklarının ve fikirseller çıkarlarının müdafaası için güvenilebileceği iki ülkeyse, yaşlı kıtanın coğrafi olarak iki ucunda yer alıyor: Türkiye ve İngiltere (Birleşik Krallık)...

16 Mart 2021'de İngiliz Hükümeti, Birleşik Krallık'ın önümüzdeki on yılda dünyadaki rolüne ilişkin vizyonunu yayınladı. "Entegre İnceleme" (IR21) olarak adlandırılan rapor, daha önce ayrı olan uluslararası kalkınma, ulusal güvenlik ile dış ve savunma politikası alanlarını tek bir stratejide birleştirdi. IR21, Brexit süreci ve Boris Johnson tarafından desteklenen "Küresel Britanya" modeliyle şekillendi ve bir ortak olarak AB'yi tamamen görmezden geldi. Johnson'dan sonra kısa süre görevde kalan bir önceki Başbakan Liz Truss başlangıçta Çin'e karşı daha sert bir duruş sergilemek amacıyla belgeyi gözden geçirmeyi düşündü. Yerine gelen ve daha pragmatik bir dış politika benimseyen mevcut Başbakan Rishi Sunak'ın yönetimindeki son güncellemeyle, dünya lideri bir "Küresel Britanya"ya ilişkin tam kapsamlı iddialardan büyük ölçüde vazgeçiyor. Bunun yerine, yeni İngiliz hükümeti, Batı'daki ortaklarıyla birlikte ortak riskleri benimseyen ve daha büyük jeostratejik rekabetle karşı karşıya olan bir Birleşik Krallık resmi çiziyor.

Avrupa Güvenlik Vizyonunda AB ve NATO Rekabeti Olabilir mi?

Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması, ikili ilişkiler kadar Birlik ve üye devletlerin kapasitelerini de etkiledi. Örneğin bu ayrılma Fransa'yı hem askeri yetenekleri hem de kendi ulusal toprakları dışında yüksek yoğunluklu operasyonlar yürütme kapasitesi açısından Birlik içinde bugüne kadarki en benzer ve en yakın ortağından mahrum bıraktı. Bunu yaparak Fransa, nükleer silahlara sahip ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde daimi bir sandalyesi bulunan tek AB ülkesi haline geldi, ki bu da ona daha fazla sorumluluk veriyor. Bununla birlikte mevcut durum ulusal politika için bir risk olarak görülen,

sahip olduğu sorumluluğu AB çapında paylaştığı yetkilerle kullanma baskısını da beraberinde getiriyor.

Londra dış ve güvenlik politikasında geleneksel olarak NATO'ya öncelik veriyor ve Brexit de Brüksel ile ilişkilerde bir duraklama yarattı. Ancak Birleşik Krallık'ın Temmuz 2022'de üçüncü taraflara açık bir Daimi Yapılandırılmış İşbirliği (PESCO) misyonu olan Askeri Hareketlilik (MM) Projesi'ne katılma başvurusu ve 2022'de kurulan Avrupa Siyasi Topluluğu'na (EPC) katılımı gibi son gelişmeler Londra'nın Brüksel ile işbirliğini yenileme isteğini yansıtıyor. Benzer bir şekilde, bir yıl önce Birleşik Krallık ve AB arasında imzalanan Windsor Çerçeve Anlaşması ve ardından

gelen İngiliz-Fransız yakınlaşması, Westminster’da bağları onararak Avrupa ile daha geniş bir yeniden angajman lehine politika değişikliğinin göstergesi.

Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılması, ülkenin dünyanın geri kalanıyla da etkileşimini değiştirdi. Örneğin dönemin Savunma Bakanı Gavin Williamson yeni durumu *“Avrupa Birliği’nden ayrılarak dünyaya sırtımızı döndüğümüze inananlar gerçeklerden uzaklaşıyorlar. Yeni ittifaklar kuracağız, eskileri canlandıracağız ve her şeyden önce gerektiğinde harekete geçecek ülkelerden biri olduğumuzu ortaya koyacağız”* sözleriyle tanımladı. Bu durum pek çok açıdan Türkiye ile ikili ilişkilerin, özellikle de Ankara ile ticari ve ekonomik işbirliğinin derinleştirilmesinde katalizör görevi gördü. Her iki ülke de mevcut Türkiye-Birleşik Krallık serbest ticaret anlaşmasını yeniden müzakere etmek için görüşmelere başlamak da dahil olmak üzere ortaklıklarını daha da güçlendirmeye karar verdi. Bu güçlenen ortaklık, Birleşik Krallık hükümetinin 2010 yılında ana hatlarını çizdiği stratejik ortaklığa dayanan yatırım, göç politikası ve savunma işbirliği gibi ticaretin dışında birçok alanda da ilerleyecek alanı açtı.

Türkiye-İngiltere Yakınlaşma Süreci ve Yeni İttifak Modeli

Brexit’in ardından Türkiye ve Birleşik Krallık, 1 Ocak 2021’de yürürlüğe giren bir ilk serbest ticaret anlaşması imzaladı. Anlaşma, (AB-Türkiye gümrük birliğinin yerine geçen) tercihli ticari ilişkileri sürdürmenin yanı sıra gelecekteki ikili ilişkileri geliştirmeyi amaçlıyordu. Mevcut anlaşmanın yeniden müzakere edilmesine ilişkin açıklanan karar, yapılan incelemede, özellikle hizmetler, veriler ve dijital sektörle ilgili olarak iyileştirilmesi gereken çeşitli alanların bulunmasının ardından geldi.

Ticaret engellerini ve tarifeleri azaltan güncellenmiş bir anlaşma üzerinde anlaşmaya varılması halinde, bu, Birleşik Krallık ile Türkiye arasındaki ekonomik bağları ve daha geniş anlamda işbirliğini daha da derinleştirebilir. Bu anlaşmanın güncellenmesi ve daha efektif kullanılması için çalışmalar şu anda da devam ediyor.

Önemli bir yakınlaşma aracı olan ekonomik işbirliği ile birlikte, artık bir AB üyesi olmayan ancak Avrupa’nın önde gelen askeri gücü olan Birleşik Krallık, AB üyesi olmayan diğer bir ülke Türkiye’nin, Avrupa savunma mimarisine entegrasyonu konusunda inisiyatif alabilir ve yakın işbirliği yapabilir.

Mevcut İngiliz Hükümeti’nin politik tercihlerinin etkisiyle Türkiye-İngiltere işbirliğinin Avrupa güvenliğinde oynayabileceği rol, Birleşik Krallık’ta hazırlanan son Yenilenmiş Entegre İnceleme’de (IR23) Türkiye’den çok kısa bahsedilmesinden de anlaşılacağı üzere, bir şekilde göz ardı edilmiş görünüyor. Ancak Türkiye ve Birleşik Krallık, ortak NATO üyeliği bağları, karşılıklı ekonomik çıkarlar ve güvenlik kaygıları temelinde on yıllardır yakın ilişkilere sahip. Özellikle Brexit sonrası dönemde Türkiye ve Birleşik Krallık arasında genişleyen ilişkilere dayanarak, özellikle savunma ve güvenlik alanlarında mevcut işbirliğini daha da geliştirmek için hala alan bulunmakta. IR23’te belirlenen Orta Doğu, Akdeniz ve Kafkaslar gibi kilit ilgi alanları Türkiye’nin hayati güvenlik çıkarlarıyla örtüşmekte ki bu Türkiye’nin çok katmanlı güvenlik seviyelerinde, özellikle müttefikleri Fransa, ABD ve Almanya ile daha az olumlu olan bağlarına karşın önemli bir avantaj. Brexit sonrası ortamda Birleşik Krallık da Fransız-Yunan blokunu dengelemek için potansiyel olarak bir Türk-İngiliz ittifakını teşvik ederek NATO müttefikleri arasındaki nüfuzunu

genişletmeyi amaçladığı da öngörülmeke olan bir strateji.

Güvenlik öncelikleri, Türkiye ve Birleşik Krallık'ın çabalarını her iki ülkenin yararına olacak şekilde birleştirmeleri için önemli bir hedef. Ankara ile işbirliğinin geliştirilmesi Londra'nın NATO'nun Haziran 2022 tarihli son Stratejik Konseptinin lafzına ve ruhuna daha iyi uymasını ve 2010 yılında başlatılan İngiltere-Türkiye stratejik ortaklığının ilkelerine bağlı kalmasını sağlayacaktır. Daha genel anlamda AB üyesi olmayan iki müttefik olarak Türkiye ve Birleşik Krallık, Avrupa-Atlantik güvenliğinin güçlendirilmesine yardımcı olacak ve Avrupa-Atlantik ile Hint-Pasifik sahaları arasındaki ayrılmaz bağı pekiştirerek Doğu-Batı stratejik yönündeki boşluğu doldurmak için henüz keşfedilmemiş bölgeleri keşfetmeye katkı sağlayacaktır.

İki ülke arasında güçlendirilmiş bir ortaklık, NATO'yu tamamlayıcı ve onunla birlikte çalışabilen, daha yetenekli bir Avrupa savunmasının gerçekleştirilmesine de yardımcı olabilir. Bu, 2023 Yenilenmiş Entegre İnceleme'de (IR23) ayrıntılı olarak açıklanan uzun vadeli hedefler¹ ile birlikte Türkiye ve Birleşik Krallık arasındaki stratejik ortaklığın başlatılmasından bu yana yürürlükte olan mevcut düzenlemelerin bir araya getirilmesiyle gerçekleştirilecektir. Avrupa-Atlantik güvenliğini etkileyen, genişleyen stratejik rekabet göz önüne alındığında, güvenlik ve savunma alanındaki işbirliklerini daha yüksek bir düzeye çıkarmanın zamanı geldi.

¹ Hedefleri şöyle sıralamak mümkün: "uluslararası düzeni şekillendirme"; çok kutuplu bir ortamda sistemik rekabeti ve gerilimi yönetmek için yeni çerçeveler oluşturarak ve yeni bir uluslararası güvenlik mimarisi inşa ederek stratejik istikrarı sürdürmeyi amaçlayan "her alanda caydırıcılık, savunma ve rekabet ortamını oluşturma"; krizlere ve düşman aktörlere açık bırakan ekonomik,

Her iki ülkenin de Avrupa'nın savunma kabiliyetini kazanma ve NATO içinde AB ile AB dışı müttefikler arasında sürtüşmeli ilişkilerden kaçınma konusunda öncelikli çıkarı mevcut.

Türkiye'nin Savaş Jeti Temininde İkili İlişkilerin Rolü

Bahsedilen ikili ilişkilerdeki ilerleme ile iki devleti ve ittifakını etkileyecek güvenlik ve savunma işbirliğinde son somut adım ise 2023 sonlarında imzalanan bir anlaşma ile gündeme geldi. İngiltere Savunma Bakanı Grant Shapps ve Türkiye Milli Savunma Bakanı Yaşar Güler tarafından 22 Kasım 2023'te imzalanan ortak Niyet Beyanı, küresel ekonomiye katkıda bulunurken her iki ülkenin güvenlik ve refahını güçlendirmesi öngörülen ortak çabalar için bir çerçeve oluşturmayı amaçlıyor. Bu anlaşma ulusal, bölgesel ve uluslararası güvenliğin iyileştirilmesine yönelik bir adım olarak görülüyor.

Bu anlaşma kapsamındaki önemli kararlar arasında her iki ülkenin savunma sanayii arasındaki işbirliğinin artırılması, bölgesel ve uluslararası güvenliği artırmak için yakın işbirliği içinde çalışmak, Akdeniz'de ortak eğitim tatbikatlarının planlanması ve Kuzey Afrika ve Orta Doğu gibi bölgelerde güvenlik desteklerinin araştırılması yer alıyor.

Bu anlaşmanın zamanlaması da önemli. Birleşik Krallık ile bu daha yakın ortaklık, Türkiye'nin yeni Amerikan F-16'larını

toplumsal, teknolojik, çevresel ve altyapısal faktörleri güçlendirerek "dayanıklılık yoluyla güvenlik açıklarını giderme"; hareket özgürlüğünü ve başkalarıyla işbirliği yapma yeteneğini korumak için ulusal güçleri geliştirerek ve devlet idaresi araçlarımızı güncelleyerek "stratejik avantaj sağlama".

edinme çabasındaki pazarlık gücünü ve stratejik nüfuzunu güçlendirebilir. Milli Savunma Bakanı Güler geçtiğimiz günlerde Almanya'nın itirazına rağmen Ankara'nın İngiltere ve İspanya ile 40 adet Eurofighter Typhoon jeti satın almak için görüşmelerde bulunduğunu söyledi.

Vaşington'dan yeni F-16 Block 70 jetlerinin temin edilmesindeki uzun süreli gecikmeler ve belirsizliklerin yanında, Eurofighter'ın Birleşik Krallık anlaşması yoluyla satın alınmasının hızlandırılması olasılığı da hala garanti edilmiyor çünkü ihracat kararı, Eurofighter konsorsiyumundaki dört ortağın (Birleşik Krallık, Almanya, İtalya ve İspanya) onayına ihtiyaç duyuyor. Türkiye'nin İngiltere ile güçlendirilmiş diplomatik bağları Almanya'nın anlaşmayı engellememesi için ikna edilmesinde faydalı olabilir. Bununla birlikte Almanya'nın bu isteksizliğinde politik konuların yanında Alman savunma sanayisinin kısıtlılığının da temel teşkil ettiğine yönelik söylem dikkate alınmalıdır. Çünkü ortaya konan bu kısıtlılık nedeni, Alman savunma vizyonu ve sanayisinin gelişmesi için de etkili olabilecek bir ortamı sağlar.

ABD'den talep edilen yeni F-16'lar haricinde F-16V modernizasyon kitleri konusu ise önemini koruyor. Çünkü Türk Hava Kuvvetleri ideal olarak F-16V'leri ve Eurofighter Typhoon'u birlikte kullanmayı planlıyor. Elbette envanterdeki böyle bir ikilem daha yüksek operasyonel maliyetlere neden olabilir, ancak daha iyi esneklik ve çeşitlendirmeye de yol açacaktır.

Bununla birlikte Türk Hava Kuvvetleri'nin ihtiyaçlarının karşılanması ve kabiliyetlerinin artırılması için gereken araç ve mühimmatın sağlanması Avrupa'nın sınırındaki ve NATO'nun Güney

Kanadındaki en önemli aktörü destekleyecek ve dolayısıyla Avrupa ve NATO'nun savunma kapasitesini artıracak bir durumdur. F-35, F-16, Eurofighter Typhoon veya Avrupa-Atlantik menşeli başka bir jetin bu süreçte Türkiye'nin envanterinde yer almasından kaçınmak müttefiklik ruhuna aykırıdır. Burada da Birleşik Krallık'ın ilgili ittifak protokolleri çerçevesinde Türk Silahlı Kuvvetleri ile uyum içerisinde hareket niyetinden bahsedebiliriz.

KAAN ve Ötesinde İşbirliği

Londra bunu başarır ve anlaşma temel üretimin en son varyantlarını da kapsarsa, o zaman Türk Hava Kuvvetleri'ne, milli 5'inci nesil KAAN (TF-X) projesi devreye girene kadar aradığı geçici çözümü sağlayacaktır.

Diğer yandan Milli Savunma Bakanı Yaşar Güler, 14 Ağustos'ta Pakistan'ın beşinci nesil savaş uçağının geliştirilmesine katılmak üzere bir anlaşma imzalamak üzere olduğunu söyledi: *"Dost ve kardeş ülkeler de bu projeye ortak olmak için çaba harcıyor. Azerbaycan ile anlaşma imzalandı. Pakistan gibi imza atmak üzere olan başka ülkeler de var"*.

Türkiye, TF-X programını 2009 yılında başlattı. Ekim 2016'da İngiliz firması Rolls-Royce, planlanan Türk platformlarına güç sağlamak ve üçüncü taraflara potansiyel satışlar sağlamak amacıyla Türkiye'ye ortak üretim teklif etti. Şirketin teklifi, Türkiye'de bir üretim biriminin TF-X için motorların yanı sıra helikopter, tank ve füze üretmesini öngörüyordu. Ocak 2017'de imzalanan anlaşmayla Türkiye ile yakın bağları olan İngiliz BAE Systems, 2030 yılında faaliyete geçmesi planlanan milli 5. nesil KAAN savaş uçağının tasarımı için Türkiye'nin milli Türk Havacılık ve Uzay

Sanayii (TAI) ile işbirliği yapıyor. 2017 yılında KAAN için İngiliz BAE Systems ile imzalanan ekonomik açıdan küçük bir rakam olan 100 milyon £ (yaklaşık 3,8 milyar ₺) değerindeki anlaşma ile İngiltere, *“daha fazla anlaşmanın önünü açmasını bekledikleri”* uzun bir ilişkiyi başlatacağını ve Türkiye'nin ana savunma sağlayıcısı olma yolunu açacağını umuyor. Şu anda TAI üretim tesislerinde KAAN'ın (TF-X) üretim biriminde yaklaşık 30 BAE Systems mühendisinin çalıştığı söylenmekte.

Bunun ötesinde, Türkiye'nin KAAN projesi kapsamında geliştirdiği kabiliyetlerle TEMPEST projesinin bir parçası olması çok katmanlı değer yaratacaktır. Altıncı nesil muharip uçak geliştirmek için İngiltere liderliğinde, İtalya ve Japonya'nın da ortak olduğu Global Combat Air Programme veya kısaca TEMPEST projesi hava savunma alanında önemli bir adım.

Türkiye-İngiltere Ortak Savunma Vizyonunda Yeni Mecralar

İngiltere ve Türkiye, sağlam askeri yeteneklere ve güçlü savunma teknolojisi ve endüstriyel temellere sahip, AB üyesi olmayan iki NATO ülkesi. Avrupa'nın güvenlik mimarisinin özerk yapılanmasından ziyade transatlantik karakterinin önemini vurgulayan her iki ülke de Avrupa ve Atlantik'in güvenliğinin sağlanmasında birbirini destekleme, ortak tehditleri belirleme ve mücadele etme, üçüncü taraflar ile geliştirilen işbirlikleri ile güvenlik ortamının yayılmasını sağlama gibi stratejik gündemdeki pek çok konuda birbirini anlayabilir seviyede. Bu ortak aklın nüvelerinden biri de Eurofighter Typhoon görüşmelerindeki tutumu. Londra, savunma stratejisinde ve savunma ürünleri ticaretinde dış anlaşmalara kıta Avrupa'sı ülkelerinden daha açık. Türkiye ve Birleşik Krallık arasında kurulacak yeni bir ortaklık,

her iki ülkenin sert ve yumuşak güç varlıklarını ve yeteneklerini entegre edecek şekilde tasarlanabilir ve karşılıklı rıza ile NATO'nun kullanımına sunulabilecek ikili bir kapasite ile sonuçlanabilir. Bu kesinlikle Avrupa savunmasını güçlendirecek ve Avrupa-Atlantik topluluğunun güvenlik kuşağını genişletmeye yardımcı olacak.

İngiltere, NATO çevrelerinde ve Avrupa savunma otoritelerince özellikle Rus tehdidine karşı güvenliğin tesisinde öncü olarak görülüyor. Londra'nın Rusya'ya karşı direnci ise sadece Avrupa kıtasında değil, etkisinin arttığı düşünülen Afrika'ya da uzanıyor. Türkiye de Libya'da olduğu gibi Rusya'nın kıtadaki faaliyetleriyle mücadele edebilen az sayıda NATO ülkesinden biri. Afrika'da böyle bir Türkiye-İngiltere ortaklığı ABD'nin AFRICOM'un sorumluluk alanını da artıracak gibi hesapta olmayan Fransız nüfuzunu da azaltarak kıtadaki güç dengesini oldukça etkileyecek potansiyele sahip.

Artan Tehditler ve Avrupa'nın Güvenliğinde Yeni Türkiye-İngiltere İttifakı Rolü

Giderek daha karmaşık ve zorlu bir hal alan güvenlik ortamı karşısında, NATO ve AB gibi mevcut kurumların sınırlarını aşan, Avrupa güvenliğine yönelik kapsayıcı bir yaklaşım geliştirmenin zamanı geldi. Bu bağlamda, Türkiye-Birleşik Krallık savunma işbirliğinin derinleştirilmesi, AB üyesi olmayan ülkelerin Avrupa güvenliğine entegrasyonunu kolaylaştırabilir. Eğer başarılırsa, Türkiye ve Birleşik Krallık arasında yenilenen uyum, AB ve üye devletlerinin önümüzdeki jeopolitik zorlukları aşmak için başvurabilecekleri önemli bir ortaklık oluşturacaktır. Bu üç Avrupa-Atlantik gücünün, günümüzün zorluklarının büyüklüğünü karşılamak

üzere stratejik bir üçgen oluşturmasının önemi yadsınamaz.

Öngörülemeyen ve uzak konuların bile birbirine bağlanarak risk ve tehditlerin arttığı bu yeni dönemde, güvenlik ve savunma alanlarında işbirliği düzeyinin yeni bir yaklaşımla artırılması her iki ülkenin de ortak çıkarına. Modası geçmiş çerçevelerin ötesinde, ikili bazda bunu başarmak için geniş bir manevra alanı mevcut. Günümüzün küresel güvenlik meselelerinde yaygın olan kalıcı zorluklar, Türkiye ve Birleşik Krallık için önümüzdeki zor zamanları güvenli bir şekilde aşmanın yeni yollarını keşfetmeyi her zamankinden daha önemli hale getiriyor.

Büyük güçler arasındaki mevcut küresel sistemik rekabet ve Türkiye'nin hem bölgesel bazda hem de müttefikleriyle bağlarını geliştirme konusundaki istekliliği göz önüne alındığında, Türkiye ile Birleşik Krallık arasındaki yenilenmiş ve ileriye dönük bir temele dayanan stratejik ortaklığa daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Üstelik mevcut ittifak ve birliklerin ötesinde çok merkezli bir küresel sistem yapılanmasında merkezlerin coğrafyalarda ari olması ihtimali ile iki ülkenin stratejik yakınlaşması duruma münhasır bir yapılanmayı da beraberinde getirebilir.

Kaynaklar

<https://fikirturu.com/jeo-strateji/avrupanin-sirtini-dayayabilecegi-iki/>

<https://www.gov.uk/government/publications/integrated-review-refresh-2023-responding-to-a-more-contested-and-volatile-world>

<https://www.gov.uk/government/publications/agreement-between-the-uk-and-turkey-on-military-cooperation-london-23-november-2011>

<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9743/>

<https://publications.parliament.uk/pa/cm201012/cmselect/cmcaff/1567/156706.htm>

<https://www.raf.mod.uk/what-we-do/team-tempest/tempest/>

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/824813/TS_5.2019_UK_Turkey_Framework_Agreement_on_Military_Cooperation.pdf

https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-0_en

<https://www.theguardian.com/politics/2017/jan/28/theresa-may-signs-100m-fighter-jet-deal-with-turkeys-erdogan>

<https://www.defensenews.com/air/2023/08/31/turkey-seeks-partners-for-tf-x-fighter-program-amid-fiscal-uncertainty/>

<https://www.senat.fr/rap/r18-626-1/r18-626-16.html>

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Dr. Tolga SAKMAN, DİPAM Kurucu Başkanıdır. Kocaeli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünü bitiren Tolga SAKMAN aynı yıl Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN) Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programına başlamış ve “Türk Diasporası’nın Avrupa Siyasal Sistemine Katılım Süreçlerinin Analizi: Almanya, Hollanda, Belçika” konulu tezi ile mezun olmuştur. Doktora çalışmalarını İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda “Başkanlık Sisteminde Güvenlik Yönetimi” konulu tezi ile tamamlamıştır.

Diaspora, güvenlik, strateji ve Avrupa siyaseti konuları başta olmak üzere bugüne kadar 10 kitap/kitap bölümü ile 25 civarında bildiri çalışması hazırlamış, yurtiçi ve yurtdışında 20’den fazla projede koordinasyon görevinde bulunmuştur. tolga.sakman@dipam.org